

David Broder: Silvio Berlusconi, en ikon för vår tids politiker

[Ur [Jacobin](#), 12 juni 2023. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

”Slutet på en era.” *La Repubblica* satte denna rubrik på sin artikel om Silvio Berlusconis död för att betona hans långa tid i centrum för det offentliga livet. Denna formulering om hans ”historiska” betydelse var kanske snällare än en beskrivning av hans historia med alla dess fel och brister, kontakter med kriminella, missbruk av tjänsteställning och utnyttjande av parlamentet för att försvara sitt TV-imperium. Men att säga att hans död markerar slutet på en era är att missförstå vad han förkroppsligade. Från Italiens yttersta högerregering till trumpismens framväxt i USA lever vi fortfarande i Berlusconis värld.

Mediemagnatens första valkampanj 1994 förebådade många förändringar som inom kort spred sig till samtliga västdemokratier. Han inriktade sin kampanj på att göra motstånd mot en påstått övermäktig vänster, och ställde inte upp som ledare för ett massparti utan för en nystartad grupp vid namn Forza Italia. Dess partilister befolkades av hans affärskompanjoner, kampanjen ägde rum via hans egna TV-stationer, och kraven på en ”liberaliserad” fri marknad följdes av ett utnyttjande av statsmakten för att tjäna hans egna affärsintressen. Kort sagt var det en krypande privatisering av den italienska demokratin.

Det möjliggjordes av den gamla samhällsordningens ruttenhet, som visade sig i en korruptions-skandal känd som ”Bribesville” [Mutornas stad], som mellan 1992 och 1994 sänkte de gamla masspartierna. I en atmosfär av minskande folklig tilltro till institutionerna, påstod sig Forza Italia och dess allierade representera en ny ”liberaliserande” rörelse och svartmålade elitistiska ”politiker”. Den nyfascistiska Movimento Sociale Italiano återbildades som ”la gentes” – vanligt folks – parti, inte ”tangentes” – mutornas parti.

Berlusconi hade sedan länge varit medlem i frimurarlogen P2 – och hade via sin bundsförvant Marcello Dell’Utri band till maffian – och var en ironisk kandidat att representera dessa förändrade tider. I själva verket kom hans styre att stärka banden mellan statsmakten och skumma affärsintressen. Ändå lyckades den nya höger han ledde samla en anseilig minoritet bakom sitt projekt och regelbundet ta makten när vänsterns egen bas föll sönder. Även om Berlusconis juridiska problem så småningom stoppade hans politiska karriär, lämnar han bakom sig en för gott söndervittrad offentlig sfär och en radikaliserad höger.

Historiens slut

Kalla krigets slut var avgörande för att störta den gamla italienska politiska ordningen och släppa lös de krafter som förde Berlusconi till makten. Under triumferandet om ”historiens slut” och dess småaktiga ideologiska käbbel talade liberala media upphetsat om en historisk möjlighet: att skapa ett ”modernt”, ”normalt”, ”europeiskt” Italien, som skulle resa sig ur askan efter de gamla masspartierna. Ångerfulla kommunister förvandlades till socialdemokrater eller liberaler, och de sedan länge mäktiga kristdemokratiska och socialistiska partierna försvann under tyngden av korruptionsanklagelser. De av maffian iscensatta massakrer som betecknade 1990-talets inledning gjorde

kraven på en upprensning av Italiens offentliga liv – och att rättssäkerheten äntligen genomdrevs av en effektiv och förnuftig regering – ännu mer brådskande.

Berlusconis första strövtåg på den parlamentariska arenan var en reaktion på samma nydaning – men även om det också hade en ”postideologisk” anda, så pekade det i nästan rakt motsatt riktning. Masspartiernas och deras sociala rötters sammanbrott ledde inte till en moralisk offentlig sfär som äntligen hade befriats från beskyddarnätverk, utan erövrades istället den av de som, likt Berlusconi, redan hade tagit makten med hjälp av icke parlamentariska medel. Medan parlamentet och till och med public servicekanalerna under efterkrigsperioden hade dominerats av de partier som ledde motståndet mot fascismen, så hade detta redan börjat förändras. Berlusconis affärsimperium hade först byggt på fastigheter, och dess expansion i 1980-talets ”yuppiefierade” Milano hjälpte honom att personifiera andan hos en dynamisk företagares hedonism. Tack vare sina band till Bettino Craxis Socialistparti kunde han under just dessa år omvandla sina lokala TV-kanaler till nationella, privata stationer.

De gamla partiernas sammanbrott gav också näring till en sorts ”kändisifiering” av det offentliga livet, knutet till sökandet efter ”presidentliknande” ledare av amerikanskt snitt. Det var inte bara Berlusconi som kämpade om kontrollen över den parlamentariska arenan som förmenta ”frälsare” som kunde rädda Italien från politikernas och politikens ondska, utan det gjorde också en mängd affärsmän, domare och teknokrater. Detta personifierande av det offentliga livet nådde verkligen sin höjdpunkt under Berlusconis nio år som premiärminister, utspridda mellan 1994 och 2011. Hans ständiga sexistiska och rasistiska kommentarer, bagatellisering av den historiska fascismen och hans fördömanden av de påstått ”kommunistiska” domarnas angrepp på honom gjorde hans motståndare rasande och hetsade upp hans egen bas.

Under denna period gick vänstern rutinmässigt i fällan att göra magnatens personliga misstag till fokus för sina egna politiska aktioner – med oändliga försök att nå de förmodat ”återhållsamma” delarna av Berlusconis bas som så småningom skulle tröttna på hans upptåg. Det som ifrågasattes mindre – och var mycket mer skadligt för vänsterns egen historiska väljarbas – var att affärer och ekonomisk ”liberalisering” var en obestridd prioritering som modell för Italiens framtid.

I begränsad mening var förvisso Berlusconis personliga korrupcion en politisk Akilleshäls. 2013 stängdes han av från offentliga ämbeten på grund av en dom för skattefusks, vilket tog kål på hans ställning som ledare för högeralliansen och inom kort öppnade vägen för Matteo Salvinis Lega. Men när detta hände hade mitten-vänstern anslutit sig till hans regering, eftersom införandet av åtstramningsåtgärder efter krisen påstods kräva ”stora koalitioner” som skulle överbrygga de politiska klyftorna.

Högersväng

Forza Italia är inte längre den italienska högerens dominerande kraft: idag är det en relativt ny partner i koalitionen som leds av Giorgia Melonis postfascister. Berlusconis gamla allierade, till exempel den långvarige sicilianske partibossen Gianfranco Micciché, har redan sagt att Forza Italia sannolikt inte kommer att överleva utan sin historiska grundare. Men även om partiet kanske är på väg att gå under, så är Berlusconis omvandling av Italiens offentliga liv fortfarande i allra högsta grad med oss.

Att bara rikta in sig på Berlusconis själviska agenda och excentriska offentliga personlighet kan faktiskt också dölja hans mer specifika effekt på partisystemet. Han kastade ljus över detta i ett tal 2019, där han – trots att han redan hade passerat sin politiska höjdpunkt – skröt om sin historiska roll för att bygga högerkoalitionen. ”Det var vi som legitimerade och konstitutionaliserade Lega och fascisterna”, hävdade han, genom att 1994 bilda regering med dessa krafter, medan tidigare partier hade vägrat ha dem som möjliga allierade. Han sa det i ett tal där han avlägsnade sig från den ”suveränitetsförespråkande” italienska nationalismen: han påstod att han hade dämpat dessa krafter genom att införliva dem på höga poster. Men den verkliga meritlistan är mycket mer blandad.

Via många förändringar och sporadiska splittringar har den grundläggande alliansen – Berlusconis Forza Italia tillsammans med de nordliga regionalisterna i Lega och deras arvtagare till fascismen, som idag organiseras i Fratelli d'Italia – varat i nästan tre decennier. Även om magnaten under senare år framställde sig själv som ett ”proeuropeiskt” skydd mot ”populistiska” tendenser, har den allmänna dynamiken för koalitionen nationalistiska identitetspolitik varit att radikaliseras, under ledning av Salvini och nu Meloni.

En del av denna öppning handlade om historisk revisionism, och försök att bagatellisera fascismens historia. Miljardärens påståenden att Benito Mussolini ”aldrig dödade någon” var förvisso stötande för antifascister och de som kom ihåg regimen. Men det handlade inte bara om det förflutna, utan om att beskriva Italien och italienarna som offer för vänsterns politiska korrekthet och ett kulturellt herravälde som inte hade erövrats vid valurnorna. Berlusconi försökte också förändra det han kallade Italiens ”Sovjetinspirerade” konstitution, som skrevs av motståndspartierna 1946-1947, och ersätta den med en ledarcentrerad konstitution. Idag lovar Meloni att genomföra samma mål: inte bara revidera historien utan slutgiltigt ta död på efterkrigstidens politiska ordning och dess masspartier genom att skriva om själva konstitutionen.

I fredags [9 juni] hävdade TV-kommentatorn Lucia Annunziata att Melonis planer att skriva om dokumentet och fylla public servicekanalen RAI med politiska allierade var lite som att skapa en ”toppstyrd orden med sin egen Istituto Luce”. Här jämförde hon på ett överdrivet sätt Melonis syn på media med den fascistiska regimen. På andra ställen har den nya regeringen ofta jämförts med den ungerska ledaren Viktor Orbán. Men den är också ett resultat av en nyare italiensk historia, från minskande demokratiskt deltagande till framväxten av en förbittrad nationalism och en ”antikommunism” som har överlevt kommunisternas verkliga existens.

Berlusconi var förvisso inte ensam om att urholka den italienska demokratin eller hjälpa yttersta högern att ta sig fram. Men han är verkligen en ikonisk representant, det leende ansiktet, en löjlig men mörk figur som pendlade mellan rasistiska skämt och lagstiftning som förtryckte migranter, ”överseende” hänvisningar till Mussolini och det dödliga polisförtrycket vid G8-mötet i Genua 2001. Precis som George W Bush, vars krig i Irak han stödde med italienska trupper, skulle Berlusconi senare i livet jämföras positivt med den hårdare, radikalare höger som följde, och där hans kärlek till pudlar fick anmärkningsvärt stort utrymme.

Men långt från att vara en lyckligare tid som skiljer sig från dagens ondskas, var det Berlusconis tid vid makten som skapade de monster som följde. Att man idag bagatelliserar hans meriter som anhängare till Europa eller NATO eller till och med motståndare till ”populismen”, visar hur mycket den politiska huvudfåran har svängt åt höger, och hur lågt normerna sätts för en ”liberal demokrati”. Personen Berlusconi är borta, men vi lever fortfarande i hans värld.